

Helena Dobrovoljc in Aleksandra Bizjak Končar

Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU

Slovenski pravopisi in vprašanje normativnih pristojnosti

Temeljni jezikovni priročniki zlasti v manjših jezikovnih skupinah veljajo za družbeno vplivnejša jezikoslovna dela. V prispevku predstavljamo pravopisne priročnike kot temeljna standardizacijska dela na Slovenskem. Prispevek temelji na uporabi raznovrstnih pristopov, značilnih za leksikologijo – besedilnih, kontekstualnih in kvalitativnih – za ugotavljanje in razumevanje zapletenih razmerij med jezikoslovnimi in družbenopolitičnimi mehanizmi, ki usmerjajo kodifikacijo jezikovnega standarda.

Lexicographic reference works are, especially in small language groups, among the most influential works of linguistics. In this article we introduce normative guides that have played a key role in standardization processes in Slovenia. This paper builds on a variety of approaches in dictionary research – textual, contextual and qualitative – to examine and understand the complex relationship between linguistic and socio-political mechanisms governing the practice of codification of linguistic standards.

0 Uvod

Temeljni jezikovni priročniki veljajo zlasti v manjših jezikovnih skupnostih za družbeno vplivnejša jezikoslovna dela. V slovenščini so v prvih stoletjih pomembnejšo vlogo pri konstituiranju jezikovnega standarda odigrale predvsem slovnice – Bohoričeva, Kopitarjeva in Miklošičeva (Herrity 2003: 531), kasneje pa so to vlogo prevzela tudi slovarska dela različnih značajev: Pleteršnikov *Slovensko-nemški slovar* (1894/95), pravopisni slovarji in v drugi polovici 20. stoletja *Slovar slovenskega knjižnega jezika* (1970–1991).

V prispevku se bomo posvetili pravopisnim priročnikom kot temeljnimi normativnim delom na Slovenskem in pokazali, da so v preteklosti oblikovanje teh priročnikov in njihovo vplivnost pomembno zaznamovale vsakokratne družbenopolitične okoliščine, ki jih ta dela pogosto nehotе odslkavajo bodisi z izborom besedja bodisi s svojim ilustrativnim oz. ponazarjalnim gradivom.

1 Narava pravopisnega priročnika

Pravopisni priročnik velja tako na Slovenskem kot tudi pri večini drugih vzhodnoevropskih jezikov za simbol standardnega jezika, saj določa pisne, pravorečne in interpunkcijske norme (Mønnesland 1998: 1103) ter svoje predloge rešitev tudi jezikoslovno ali družbeno utemeljuje. Navadno sestoji iz pravopisnih pravil in slovarja; naloga slovarskega dela je, da nadgrajuje in gradivsko razširja pravila (Verovnik 2004: 254). Obe deli – slovar in pravila – pa sta organsko povezani¹ in komplementarni.

Na Slovenskem so pravopisi zlasti v obdobju pred drugo svetovno vojno in nekaj desetletij po njej (1935–1970), ko govorimo o pomanjkanju pomenskorazlagalnih enojezičnih slovarjev, odigrali pomembno jezikovnokulturno vlogo in nadomeščali osrednja jezikoslovna dela opisnega značaja ter se zato obvestilno tudi precej razširili.² Pravopis velja zato za enega najpogosteje rabljenih priročnikov, njegov slovarski del pa pogosto za edini enojezični slovar, s katerim se večina laičnih uporabnikov sploh srečuje (Nerius 1989: 1298). Na njegovo družbeno prepoznavnost vpliva tudi konkretna preverljivost poznavanja zapisovalnih pravil, zaradi česar je v širšem družbenem okolju sklicevanje na pravopis lahko razširjeno zlasti pri ocenjevanju jezikovnih zmožnosti ter izobrazbene oz. splošne kulturne razgledanosti posameznika (Snoj 2013): »Slovenec se rad posluži pravopisa, ko mu zmanjka drugega orožja. Ko želimo nekoga diskreditirati, ob tem radi povemo, da ne zna prav niti pisati niti govoriti.«

Pravopis je torej z vidika socialne stratifikacije mogoče razumeti kot pripomoček, s pomočjo katerega govorec lahko poveča svoj družbeni ugled (prim. Hymes 1967; Labov 2006) in izkaže svojo izurjenost v družbeno najbolj kanoniziranih jezikovnih vzorcih. Tudi slovenski pravopisi so z vidika sociolingvistike predstavljeni predvsem v dveh družbenih kontekstih: kot del obrambne strategije jezika v večjezikovni/večnacionalni politični skupnosti ali kot posredniki pri povečevanju izbranih oz. prestižnih jezikovnih vzorcev.

Razširjenost uporabe pravopisnega priročnika, ki naj bi reševal pogoste normativne težave jezikovnih uporabnikov nekega jezika, poleg že naštetega zagotovo izhaja tudi iz njegove normativne pristojnosti, ki jo navadno uradno potrjujeta bodisi strokovni nadinstitucionalni (ali akademijski) bodisi upravni organ, pri nekaterih jezikih pa oba. Jezikoslovje načeloma poudarja, da se bistveni koraki pri jezikovni standardizaciji odvijajo v okvirih, ki jih odobrava tudi politična oblast (Jernudd in Das Gupta 1971: 198–199; nav. po Byron 1976), vendar pa je bilo ob analizi tovrstnih primerov ugotovljeno, da je ta vpliv sekundarnega značaja, saj tudi razmeroma

¹ Pri večini jezikov je pravopisni slovar izdan/natisnjen vedno v paru s pravopisnimi pravili (hrvaški, srbski, francoski, nemški, poljski pravopis), pri drugih pa je medsebojna odvisnost slovarja in pravil nakazana tudi z odločitvami glede slovarske mikrostrukture, npr. sklicevanje na posamezne člene pravil v slovarju.

² Slovar *Slovenskega pravopisa* 1962 je razširjen s sistemom funkcijskozvrstnih oznak, pomenskimi razlagami in bogatim ilustrativnim gradivom (Dobrovoljc, Bizjak Končar 2011: 100), s tem pa precej presega primarni namen in obvestilnost pravopisnega slovarja.

avtoritativna politična volja ali sistem ne moreta vplivati na jezikovno strukturo oz. na spremenljivost jezika (J. Milroy in L. Milroy 2000: 38). Ta spoznanja potrjujejo tudi primeri iz slovenske pravopisne tradicije, kjer je strokovnjakom sicer podeljena popolna suverenost pri vsebinskih odločitvah, od oblasti pa se pričakuje, da bo njihovo normativno pristojnost potrdila s priznanjem nove kodifikacije.

2 Osem pravopisnih priročnikov – pet državnih skupnosti

Slovenski pravopisi so izhajali v državnih skupnostih, v katerih je imela slovenščina precej različen status v razmerju do drugih jezikov (nemščine, srbsčine in hrvaščine). Že nastanku prvega slovenskega standardizacijskega priročnika so botrovale razmere, tesno povezane z nacionalno idejo in konceptom enotnega jezika.

Začetke standardizacije jezikoslovje (Haugen 1966; Leith 1983) na splošno postavlja v obdobja, ko je bila izbrana primerna narečna osnova pisanemu standardnemu jeziku. Po drugi strani nekateri jezikoslovci umeščajo slovenščino med jezike, ki so začeli s postopkom standardizacije šele v 19. stoletju, tj. v obdobju romantike (Subačius 2002 po Lenček 1984: 311–313). Dejansko je na Slovenskem tako idejno kot praktično fazo »izbora« normativne osnove slovenskemu pisanemu jeziku izpeljal že protestantski pisec Primož Trubar, a šele od 19. stoletja dalje lahko govorimo o uradnem prizadevanju za poenotenje v treh stoletjih regionalno razslojene slovenščine.³

Narodnoprebudno 19. stoletje je v evropske dežele prineslo gibanja, v katerih je mogoče poleg političnih in nacionalnih zahtev prepoznati tudi spremenjene poglede na nacionalni jezik kot na zunanje znamenje posameznikove narodnostne opredelitve (Vogl 2012). Prvi slovenski nacionalni program *Zedinjena Slovenija* iz l. 1848 ni zahteval le združitve pripadnikov slovenskega naroda, ki so bili že v okviru Avstrijskega cesarstva razdeljeni na Kranjsko, Štajersko, Primorsko in Koroško, temveč tudi enakopravnost slovenskega jezika z nemškim v javnosti, tj. v šolah in uradih. Ta zahteva je posledično povzročila intenzivno iskanje enotnejše knjižnojezikovne podobe, ki naj bi odražala tudi dobro jezikovnopolitično organiziranost jezikovne skupnosti Slovencev v 19. stoletju. Čeprav so bile že l. 1851 sprejete tako imenovane »nove oblike«, s katerimi naj bi bil presežen z regionalnimi jezikovnimi posebnostmi obremenjen jezikovni pluralizem, je »trajalo še dolgo, da je zlasti v publicistiki oslabela individualna volja nad skupno jezikovno normo« (Pogorelec 2011: 396). Prvi rezultat prizadevanj po večji jezikovni ustaljenosti je Pleteršnikov *Slovensko-nemški slovar* (1894/95), ki ga jezikoslovje danes označuje kot mejnik dokončne izoblikovanosti sodobne podobe slovenskega knjižnega jezika (Vidovič Muha 1996: 20), in pa njegov derivat, prvi slovenski pravopis – *Slovenski pravopis* 1899 avtorja Frana Levca. Od

³ Lenček (1996: 35) trdi, da je bila v osnovno šolanje uvedena slovenščina šele sredi 19. stoletja, drugi viri pa navajajo, da je že v obdobju terezijanskih reform »v praksi uveljavilo poučevanje v otrokom razumljivem maternem jeziku« (Gabrič 2009: 9).

tedaj je na Slovenskem izšlo kar osem pravopisnih priročnikov (kar je v povprečju en pravopis na 12 let), vsi v vlogi osrednjih normativnih del, ki uporabnika poučujejo o zakonitostih in načelih rabe standardnega jezika.

V nadaljevanju predstavljamo slovenske pravopisne priročnike v različnih državnih skupnostih in različnih statusnih položajih slovenščine in ob tem poudarjamo, da sta ustreznost branja in interpretacije jezikovnega priročnika tesno povezani s poznavanjem kulturnega, družbenega in političnega konteksta, v katerem je delo nastalo.

2.1 Fran Levce, *Slovenski pravopis* (1899)

Pravopis Frana Levca je izšel l. 1899, torej še v **avstro-ogrski monarhiji**. V cisaljtanski polovici monarhije je slovenščina veljala za (prvi ali drugi) deželni jezik, medtem ko je bil nemščini priznan status jezika države. Čeprav je enakopravnost deželnih jezikov v šolah, uradih, na sodiščih in v javnem življenju uzakonjala avstrijska ustava iz l. 1867 v členu 19, so se v vsakodnevem političnem življenju Nemci (Avstrijci) na izgubljanje primata odzvali z nacionalizmom in pritiskom na nenemške narode monarhije (Kregar 2007: 13). Izid obeh del, slovensko-nemškega slovarja in prvega slovenskega pravopisa, je zato mogoče vključiti v kontekst obrambnega, zaščitnega dejanja pred dominantnim jezikom, kar je bila, kot rečeno, standardizacijska iniciativa pri velikem številu evropskih jezikov.

Po drugi strani je nastanek dela spodbudila pravopisna neenotnost v šolskem sistemu, ki je predstavljala oviro pri pedagoški aktivnosti. Sestavljavec sam piše, da so ga k pripravi priročnika nagovorili nadrejeni, ki so se odzvali na »razpis visokega c. kr. ministrstva za bogočastje in nauk z dne 24. rženega cveta 1895. LZ, št. 10.324« (Levec 1898: 276). Razpis naj bi zahteval pripravo slovenskega pravopisa za šole na osnovi Pleteršnikovega slovarja; obsegal naj bi »potrebna pravopisna pravila in pravopisni slovar, poleg tega pa tudi kratko, jasno, občeumevno in končnoveljavno določil tiste mnogovrstne oblike iz slovenskega oblikoslovja, ki se pišejo doslej ali očitno napačno, ali pa pravilno, toda na razne načine« (Levec 1898: 276).

Izid pravopisa je treba torej povezati z uradno iniciativo, ki določa tudi konceptualno izhodišče dela, avtor pa je bil spodbujen z lastnimi uredniškimi in pedagoškimi izkušnjami, ki so pričale o težavah pisne neenotnosti in neustaljenosti:

»[N]aposled sem se pa vendar vdal ponovljenemu pozivu, ker [...] je takšna pravopisna knjiga [...] Slovencem sploh živa potreba, zlasti v današnjih časih, ko piše malone vsak pisatelj svoj jezik; ko se ravna vsak časopis po svojem pravopisu; ko celo naši veljavni knjižni zavodi v svojih spisih glede raznih jezikovnih oblik niso dosledni; ko mnogokrat niti šolske knjige istega razreda v pisavi niso edine in ko morajo učenci večkrat z novimi knjigami in časih celo z novimi učitelji menjati pravopis« (Levec 1898: 276).

Ker je bil Levčev pravopis izdan kot šolski učbenik, so kritiki⁴ ob njem radi poudarjali, da ga je cesarsko kraljevo ministrstvo odobrilo »le za uk in bogočastje«, in so s tem oporekali njegovi splošni obveznosti ter normativni pristojnosti avtorja.

⁴ Fran Ilešič l. 1901 (str. 32) v *Popotniku*.

2.2 Anton Breznik, *Slovenski pravopis* (1920)

Drugi slovenski pravopis (SP 1920) Antona Breznika, profesorja na ljubljanski katoliški gimnaziji, je izšel kot leksikografsko dopolnilo in hkrati nadgradnja pravopisnih pravil, predstavljenih v Breznikovi slovenski šolski slovnici iz l. 1916. Obdobje izi-da je hkrati tudi čas precejšnje normativistične oz. jezikoslovne kaotičnosti, o kateri priča tudi poseganje šolske oblasti v jezikovne normativne predpise.⁵ Ta »nered« so tradicionalno usmerjeni sodobniki pripisovali zlasti pomanjkanju ustrezne avtorita-tivne akademske ustanove (Hribar 1984: 535): »Ko jo dobimo [slovensko akademijo znanosti], bo imela glede izgovarjave odločilno besedo.«⁶

Breznikov pravopis uradne potrditve ni bil deležen: bil je namenjen dijakom katoliške gimnazije in je bolj kot k ustalitvi oz. poenotanju pisne norme želel vpliva-ti na višanje jezikovnokulturne ravni jezika, četudi s purističnim prepovedovanjem vseh jezikovnih prvin iz germanskih in romanskih jezikov. Navidezna toleranca do besednih prvin iz slovanskih jezikov je v tem primeru zagotovo odraz novonastale politične situacije. Izšel je namreč v **Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev**, ki je Slovincem sicer izpolnila željo po osvoboditvi izpod stoletne nemške oblasti, a so tudi v novi državi morali sprejeti model državne nacije in državnega centralizma, tokrat pod srbsko prevlado. Ustava kraljevine je Slovence, Srbe in Hrvate namreč opredelila kot tri enakopravna plemena, kot uradni jezik pa določila srbsko-hrvaško-slovenski jezik (Ustava K SHS, 1925). Kljub temu zgodovinski viri navajajo, da so imeli zagovorniki skrajno jugoslovanskih stališč v slovenskem prostoru le malo podpore in da je bil ta kljub unitarizmu »pravi jezikovni otok« v (vsaj uradno) srbsko oz. hrvaško govoreči državi (Štih et al. 2008: 358).

2.3 Anton Breznik, Fran Ramovš, *Slovenski pravopis* (1935)

Ko je zaradi skrajno zaostrenih nacionalnih razmerij v državi l. 1929 kralj Aleksander Karađorđević razpustil parlament, prepovedal nacionalne simbole ter uvedel diktatu-ro in oblast devetih nacionalno nehomogenih banovin, je bila ustanovljena **Kraljevi-na Jugoslavija** (Štih et al. 2008: 362). Ob prebiranju različnih zgodovinskih virov se zdi, da so (v primerjavi z drugimi narodi) jugoslovanski Slovenci uživali več kraljeve naklonjenosti, saj so v novi kraljevini prvič zaživel v narodnostno in jezikovno eno-tni Dravski banovini. Kljub temu da je bil uradni jezik jugoslovanske kraljevine še vedno »srbsko-hrvaško-slovenski«, so Slovenci v tem obdobju doživljali pospešen razcvet kulture, jezika in družbe, v katerem so dosegali raven najbolj razvitih evrop-skih narodov.

Jezikovni razvoj in predvsem spremembe v dojemanju jezika kot komunikacij-skega orodja so prispevali k spremembi pogleda na jezik: purizem se je umaknil,

---

⁵ Leta 1922 je šolska oblast s posebnim odlokom posegla v pravorečno normo, saj je – kljub odločnemu nasprotovanju slovenskega meščanstva in starejše generacije – s šolsko uredbo prepovedala t. i. elkanje. (Prim. Dobrovoljc 2010: 141–142.)

⁶ Razprava naj bi nastala v letu 1931. (Prim. Dobrovoljc 2010: 141.)

jezikovna pravilnost je bila utemeljena s skladnostjo zapisa s strukturo jezika, glasovno podobo (gre tudi za pravorečni priročnik) in uveljavljenostjo v splošni rabi. Tudi v tem obdobju nastali Breznik-Ramovšev pravopis (1935) je odsev miselnega napredka, bogatega kulturnega dogajanja in ustvarjalne raznolikosti na Slovenskem v obdobju 20. in 30. let. Njegov nastanek je spodbudilo Znanstveno društvo, predhodnik Slovenske akademije znanosti in umetnosti (dalje SAZU), vsebinske rešitve pa je »odobrila« Pravopisna komisija tega društva (SP 1935: III).⁷

V živahni razpravi po izidu pravopisa se je strokovni odbor odločil, da je treba pravopisne rešitve uskladiti s sočasnimi slovničnimi deli in jih izdati v mali oz. šolski izdaji pravopisa, hkrati pa prvemu dodati seznam popravkov, ki ga je kraljevska banska uprava poslala »vsem šolam z naročilom, naj ga vstavijo v svoj izvod Slovenskega pravopisa, če ga imajo, ali kadar si ga bodo omislile« (*Novi slovenski pravopis* 1937: 2–3). Šele po izidu tako usklajene šolske izdaje je bil pravopis sprejet kot s konsenzom podprto normativno delo, ki ga je uradno potrdila kraljeva banska uprava oz. ban Marko Natlačen s posebnim odlokom, v katerem je zapovedal njegovo uporabo v vseh šolah Dravske banovine (slika 1).

Da bi bil pravopis enoten tudi v šolah, odrejam na temelju § 29. in točke 4. § 39. zakona o banški upravi: ...
Po vseh šolah v dravski banovini naj se s šolskim letom 1937./38. uvede Breznik-Ramovšev pravopis.

Slika 1: Odlok kraljeve banske uprave (28. januarja 1937)

Z institucionalizacijo pravopisa začnemo govoriti tudi o uradno priznani normativni pristojnosti pravopiscev, saj je sestavljalvcem pravopisa pod okriljem Znanstvenega društva privilegij normodajalnosti podelila najprej stroka, nato pa še politična oblast.

2.4 Osnutek pravopisnih pravil o rabi velike in male začetnice (1945)

Obdobje kulturnega razcveta je prekinila **druga svetovna vojna**, ki je zavrla večino aktivnosti na jezikoslovnem področju. Šele proti koncu vojne je na osvobojenem ozemlju nastal *Osnutek pravopisnih pravil o rabi velike in male začetnice* (OPP 1945). Tega je delovna skupina, v kateri so bili (neimenovani) častniki, pedagogi, predstavniki Znanstvenega inštituta, umetniškega kluba ter člani partizanskega propagandnega oddelka narodnoosvobodilne vojske, sestavila očitno zaradi aktualnih potreb po ureditvi neenotne jezikovne norme (OPP 1945; Uvod: 1): »Ta delovni odbor si je postavil za nalogo izdelati osnutek pravopisnih pravil, ki naj glede na nove potrebe dopolnijo, prilagodijo ali spremenijo dosedanja pravopisna pravila.«

⁷ V kolofonu je zapisano takole: Po pravopisnih in pravorečnih načelih, ki jih je odobrila Pravopisna komisija Znanstvenega društva v Ljubljani, sta izdajo priredila A. Breznik in F. Ramovš.

Sestavljavci v osnutku zatrjujejo, da gre pri večini nanizanih sprememb pravzaprav za »sistematično kodifikacijo tega, kar se je v praksi že kolikor toliko nesporno uveljavilo« (OPP 1945: 7). Pogled v slovar priča o nasprotnem: v slovarju opažamo izrecno vzpostavljeno puristično stališče do izposojenk iz srbskega in hrvaškega jezika (*dirati, edinica, izvidžati, jačina, kazan, nagaziti, nezavisen*), kar je jezikoslovje pozneje prepoznalo kot »prizadevanje [...] sestavljavcev za samobitnost slovenščine« (Gjurin 1980: 444).⁸ Izpostavljanje neodvisnosti jezika kot simbola slovenskosti je pomembno zlasti v luči takratnih medvojnih prizadevanj slovenskega partizanskega vrha, ki je dobival zagotovila jugoslovanskega vodstva⁹ »s Titom na čelu«, »da bodo Slovenci v povojni Jugoslaviji lahko obdržali svojo vojsko in uživali dobršno mero gospodarske avtonomije« (Štih et al 2008: 414), o kulturni in jezikovni avtonomiji pa v tem kontekstu očitno ni nihče dvomil. Med drugo vojno je bilo sklenjeno tudi to, da morajo biti vsi sklepi Avnoja objavljeni v srbskem, hrvaškem, slovenskem in makedonskem jeziku. »Vsi ti jeziki so enakopravni na vsem ozemlju Jugoslavije,« piše v avnojskem sklepu št. 18 iz januarja 1944, ki sta ga podpisala I. Ribar in R. Čolaković (Novačić 2005).

Iz *Uvoda* v OPP je razvidno tudi, da gre šele za prvo etapo načrtovanega projekta. Predlog novih pravil o rabi začetnice je delovni odbor poslal Predsedstvu Slovenskega narodnoosvobodilnega sveta v pričakovanju, da bi ga ta odobril in delovni odbor pooblastil za njegov natis. A do natisa ni prišlo in preostalih poglavij pravil delovni odbor zaradi hitrega konca vojne očitno ni sestavil, zato se o normativnih pristojnostih sestavljavcev tega osnutka po do sedaj znanih podatkih ni nihče opredeljeval.

2.5 Akademijska *Slovenska pravopisa* (1950) in (1962)

Ob koncu vojne je nastopilo obdobje novega političnega sistema, ki je pretresel ustaljena družbena razmerja. V javnem življenju so se pojavljali jezikovno nešolani posamezniki, ljudje, neveščki javne komunikacije, katerih govor se je v veliki meri naslonil na živo rabo, kar je spodbudilo polemike o prenovljeni kodifikaciji tako na govornem (Rupel 1946) kot na pisnem, zlasti stilističnem področju (Legiša 1947). V teh diskusijah o izbiri ustrezne normativne osnove, kjer je izpostavljena zlasti misel revolucionarne družbene spremembe (*Tudi jezikovna oblast izhaja od spodaj, iz ljudstva*,

---

⁸ Povojno pojmovanje jezikovne podobe v Jugoslaviji je bilo bolj unitaristično. Položaj slovenščine je bil podrejen ne le zunaj republike, temveč v določenih položajih tudi znotraj nje. Tako so na primer slovenski kulturni delavci, kasneje pa tudi politiki, šele sredi 50. let s težavo izposlovali ustanovitev nacionalne televizije, kasneje pa so dosegli tudi, da je bila do leta 1962 v Sloveniji polovica tujih filmov podnaslovljena v slovenščini (Čopič in Tomc 1997: 168–169). Že leta 1954 pa sta bila npr. hrvaški in srbski jezik združena v srbohrvaščino. (Dejan Novačić, Jugoslovanski esperanto, *Mladina* 13, 3. 4. 2005; <<http://www.mladina.si/96764/jugoslovanski-esperanto/>>)

⁹ Npr. na zasedanju vrhovnega organa jugoslovanskega partizanskega gibanja – Proti-fašističnega sveta narodne osvoboditve Jugoslavije (AVNOJ).

Župančič 1946, 26) je sodelovalo le malo jezikoslovcev. Nasploh je mogoče njihovo delovanje v tem obdobju označiti kot otopelo, saj v javnosti skorajda niso nastopali, kar jim je bilo tudi očitano:

»Veliko je zmedi v knjižnem jeziku kriva popolna brezbriznost naših jezikoslovcev do današnjih jezikoslovnih vprašanj. [...] Namesto da bi dejavno sodelovali na vseh popriščih javnega življenja, kjer se jezik v večji meri uporablja, kot se je včasih, ali pa se na novo ustvarja, bi to sodelovanje obstajalo vsaj v opozarjanju na napake ali pomanjkljivosti, vlada že vso dobo po osvobojenju le gluhi molk« (Vidali 1947: 730).

Pravopisna dejavnost se je v komunistični državi z imenom **Socialistična federativna republika Jugoslavija** odvijala v okviru SAZU, ki je po vojni izgubila neodvisnost in je bila ideološko podrejena vladajočemu sistemu, ta pa je posnemal zlasti sovjetski model znanstvene politike. Maja 1948 je bil celo sprejet *Zakon o Slovenski akademiji znanosti in umetnosti v Ljubljani*, ki je oblasti dovoljeval legalno vpletanje v delovanje akademije (Gabrič 2011). Ta sprememba morda pojasnjuje, zakaj sta oba akademijska pravopisa (1950, 1962) le previdno prikazovala dejansko jezikovno stvarnost:

- SP 1950 verjetno zaradi povojne zadržanosti pravopiscev pušča ob strani precej poimenovanj, pridobljenih v vojni oz. z revolucijo, in redko priča o aktualnem družbenopolitičnem dogajanju (npr. v pravilih: *Naši ljudje pa so padali v Krškem, v Dragi, v Dachau, v Celju, na Rabu.; Mi gremo naprej, mi gremo naprej, mi strelci.; Naloge AFŽ so bile določene na L kongresu*).
- SP 1962 sicer v večji meri prinaša podatke o novi »resničnosti«, vendar jih skromno ponazarja (*OZNA, SKOJ, skojevec, rdečearmejec, pionir* ipd.).

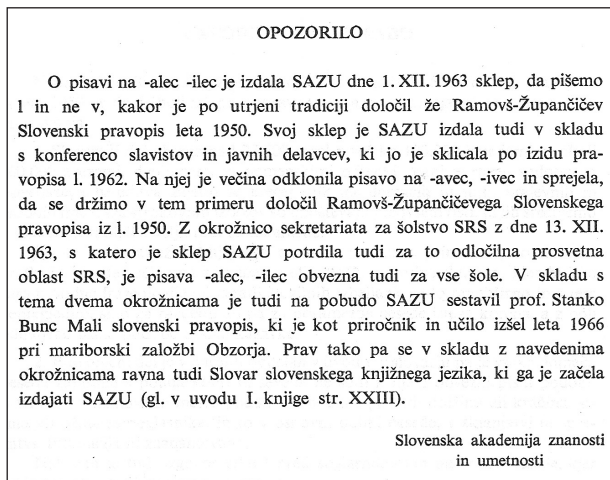
Po drugi strani pravopisje tega obdobja brez kakršne koli spremljajoče argumentacije uvaja nekatere vsebinske rešitve, ki so pospremile prehod v brezrazredno družbo (npr. ukinitvev kategorije »socialne« velike začetnice, ki v družbeni hierarhiji označuje spoštljiv odnos do ogovorjene osebe (*Vi, Vas* ipd.), ali izločitev verskega življenja iz vsakdanjika (npr. *sv. trije kralji* SP 1950).

Oba pravopisa sta izšla brez »priporočila« oblasti (tako kot npr. SP 1935), kar je mogoče pojasniti tudi z dejstvom, da je z ukinitvijo akademijske avtonomije postala manj pomembna tudi politična potrditev standardizacijske dejavnosti. Pravopis je očitno že v prvi fazi, tj. pri oblikovanju novih pravil, dobil podobo, ki je bila družbenopolitično sprejemljiva tudi navzven.

Vendar pa je izid SP 1962 pospremil izbruh afere, ki je tedaj ravnodušno jezikoslovje soočila z nujnostjo reform. Pravilo o pisanju vršilca dejanja z obrazilom *-vec* namesto *-lec*, ki je v javnosti danes poimenovano *bralec – bravec* in ki ga je SAZU uvedla v želji, da bi obrnila pravorečni razvoj slovenščine v »pravo« smer, je javnost odločno zavrnila. Še več: zdi se, da je ob tem dogodku v vseh razsežnostih izbruhnil že nekaj časa zatajevani narodnostni in posredno tudi jezikovni aktivizem Slovencev. Dejanski položaj slovenščine v poveljni državi se namreč ni bistveno

spremenil glede na predvojne razmere, saj ta zunaj meja republike (tako kot makedonščina, črnogorščina ali bosanščina) sploh ni imela veljave. Ob aferi *bralec* – *bravec* pa je prišlo do soočenja tradicionalnih stališč puristov, mladogramatikov, strukturalistov, pristašev praške šole ..., ki so izzvenela v želji po spremembi pogledov na jezikovno normiranje (Dobrovoljc 2004: 82). Polemike je prekinila odločitev SAZU, da je treba glede zapisa omenjenih priponskih obrazil upoštevati rešitve pravopisa iz leta 1950. Predvsem zaradi uveljavljanja tega pravila v šolah in uradih, pa je moral vrnitev k predhodni kodifikaciji potrditi tudi državni organ, pristojen za šolstvo (slika 2).

Slika 2: Obvestilo SAZU glede sprememb v pravopisu

Okrnitev pravopisne avtoritete je zagotovo prispevala tudi k padcu družbenega ugleda tega priročnika, hkrati pa je afera vplivala na spremembe, ki so vključevale tako konceptualne kot organizacijske reforme pravopisja in odprle možnosti za vpliv na oblikovanje jezikovnega standarda tudi neakademski javnosti in mlajšim generacijam jezikoslovcev.

2.6 Novi Slovenski pravopis: pravila (1990) in slovar (2001)

V nastalih razmerah, ko je bila pravopisna hegemonija SAZU zamajana v temeljih, se je »vzpostavil« tudi zadnji, tj. aktualni, pravopis, ki je izšel po treh desetletjih priprav. Začelo se je l. 1972 v okviru komisije za jezikovna vprašanja pri SAZU (A. Bajec, J. Toporišič, J. Rigler), ki se je l. 1976 preimenovala v predsedstvo pravopisne komisije in medse sprejela nove člane (B. Kreft, J. Moder, B. Pogorelec, S. Suhadolnik in B. Urbančič). L. 1976 je ta predložila osnutek pravil v presojo II. razredu SAZU, po zapletih z notranjimi recenzenti, ki so bili usmerjeni tudi v presojo družbenopolitične primernosti, pa je bil načrt prenove pravopisnih pravil najprej s posredovanjem

Marksističnega centra Centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije,¹⁰ kasneje pa tudi prek SAZU, poslan »v oceno različnim ustanovam in posameznikom« (Toporišič 2011: 232). Obširna javna razprava, ki so jo spodbudili sestavljavci v želji po normativni potrditvi, ki ne bi delovala na način zunajjezikovne avtoritete, je prvič v določanje dogovorne norme pritegnila najširši krog strokovne javnosti.

A kljub temu da so pravopisci poiskali zatočišče v strokovni argumentaciji in vedanju večine, je ta pravopis doživel najbolj neposreden ideološki pritisk, s katerim so želeli pokazati na neustreznost nove kodifikacije. Ta naj bi ne izkazovala posebnega odnosa do pojmov, favoriziranih v ideologiji tega režima. Zahtevali so izločitev »spornih« ponazoritvenih zgledov (npr. *duče, firer, gavlajter*), tudi imen (*Kocbeka* naj bi nadomestili s pridevnikom *pinčgavski*), ki naj bi jih zamenjali z imeni partizanskih junakov in narodnih herojev. Tudi »slovite dogodke«, kot sta *prvi maj* in *kočevski zbor*, pa naj bi (ne glede na siceršnje pravopisno pravilo glede takih poimenovanj) pisali z veliko začetnico (Dobrovoljc, Jakop 2011: 20). Verjetno je nasprotovanju botrovalo tudi dejstvo, da je pravopis ponovno uvedel nekatere kategorije, ki jih je SP 1962 že izločil (socialna začetnica, izrazi verske misli) in nasploh nakazoval večjo strokovno suverenost.

Konfliktno ozračje je prevladovalo celo desetletje: spori med sestavljavci sami so se reševali tako, da so posamezniki iz komisije izstopali; spor med sestavljavci in njihovimi politično motiviranimi kritiki pa je rešil upravni organ – Socialistična zveza delovnega ljudstva. Do izida pravil (1990) je pravopisno komisijo bodisi zaradi smrti, bodisi zaradi nestrinjanja, bodisi zaradi kakih drugih razlogov zapustilo precej članov (SP1P 1990: VI–VII). Po uskladitvi pravil s predlogi, ki jih je prinesla javna razprava, je SAZU na svoji skupščini 18. maja 1989 »sprejela« pravopisna pravila. Šele deset let po osamosvojitvi Slovenije, že v samostojni Republiki Sloveniji, pa so luč sveta ugledala mestoma posodobljena pravila in slovar (2001, e-izdaja 2003). O slednjem se ne SAZU ne oblast nista nikoli izrekli. Na ravni strokovne kritike so mu bile očitane predvsem preširoka obvestilnost, gradivska neizpričanost novih rešitev (Kocjan - Barle 2002: 14) in gradivska »neverodostojnost« ob veliki predpisovalni ambiciji (Vidovič Muha 2003: 122).

3 In normativna pristojnost danes?

Pregled izhajanja slovenskih pravopisnih priročnikov v času od Levca do danes je pokazal, da je bilo pravopisje kot družbeno najbolj občutljiva jezikoslovna veja tesno povezano s sočasnimi političnimi tendencami. Vsaka temeljita reforma pravopisa je bila v obdobju pred drugo svetovno vojno vpeljana prek šolskih učbenikov in vsaj

¹⁰ Marksistični center CK ZKS so ustanovili z namenom, »da bi programiral, teoretično usmerjal in povezoval akcije komunistov za hitrejši razvoj in učinkovitejši vpliv marksistične misli na različnih področjih družbenega in političnega življenja, v znanosti, šolstvu, kulturi, gospodarstvu in politiki«. (Podatkovna zbirka ARS: <http://arsq.gov.si/Query/detail.aspx?ID=26486>; 7. 2. 2013)

posredno podprta od oblasti. S tem je bila pravopisu in njegovim sestavljavcem podeljena tudi normativna pristojnost, šolam, uradom in vsem, ki nastopajo v javnosti, pa je bilo sporočeno, da je upoštevanje pravopisa obvezno, četudi njegovo nespoštovanje ni bilo nikdar sankcionirano. Po drugi svetovni vojni je izvajanje pravopisne dejavnosti prešlo pod okrilje SAZU. V totalitarnem sistemu je ta izgubila avtonomijo, oba akademijska pravopisa pa sta reformiranje pravopisnega standarda izvajala pogosto brez izrecne argumentacije in konsenza v okviru stroke, zato je strokovna javnost po pravopisni aferi l. 1962 odprla pot reformam na konceptualni in organizacijski ravni. Izid zadnjega pravopisa je ponovno »prehitelo« živahno dogajanje v družbi. Podobne spremembe, kot jih je sprožil radikalni preobrat v družbi, politiki in gospodarstvu ob koncu druge svetovne vojne, je ob prelomu tisočletja prinesla slovenska državnost, pospremljena z informacijsko revolucijo. »Javna govornica v slovenščini [...] postaja vse bolj raznolika,« ugotavlja jezikoslovje, in to vpliva na spremembo profila nosilca ter pojmovanje prestižnosti standardnega jezika (Stabej 2010: 204, 207). Ali je slovenistično jezikoslovje prilagojeno novim situacijam, ali ima izražena stališča o ugotovljenih spremembah in ali jih bo v svojih jezikovnopolitičnih prizadevanjih upoštevalo? To so vprašanja, ki se posredno dotikajo tudi pričujoče obravnave. Odpirajo namreč dileme, povezane z novim opisom jezikovnega standarda, z nejasnimi stališči glede institucionalnih usmeritev in z dvomi v tradicionalno podeljene normativne pristojnosti (Krek 2013). Slovenistično jezikoslovje bo v naslednji petletki postavljeno pred organizacijske izzive, saj razlogov za naraščajoča jezikoslovna nesoglasja ne bo več mogoče pripisovati družbenim spremembam. Treba bo ugotoviti, da so razlogi za zastajanje povezani tudi s slabim jezikovnim načrtovanjem: že več kot desetletje so odločitve o deficitarnih in prioritarnih temah na področju slovenističnega jezikoslovja prepuščene bolj interesu posameznikov, ki se prijavljajo na razpise agencije za raziskovalno dejavnost, kot pa premišljeni nacionalni strategiji. Vse to odseva tudi v širšem družbenem sprejemanju in upoštevanju jezikoslovnih dogovorov.

Za družbeno uveljavitev pravopisa in njegovih rešitev je pomembno tudi dejstvo, da je vse od druge svetovne vojne SAZU zadnja instanca pri potrjevanju sprejetih jezikoslovnih dogovorov in da v Sloveniji nimamo pravnega postopka, ki bi strokovne standardizacijske dogovore, ki so obvezujoči pri poučevanju slovenščine ali pri njeni rabi v javnosti, tudi uradno uveljavil. Tudi zato ker jezikoslovnih pravil ni mogoče sankcionirati, kot je to mogoče v pravu, temveč temeljijo na dogovoru in (samo)disciplini jezikovnih uporabnikov, pa omenjeni izostanek širše družbene verifikacije vsakokratnih sprememb standardnega jezika ni postranskega pomena. Ob uradni potrditvi pravopisnih reform bi slednji zagotovo vzbudil zaupanje širšega kroga jezikovnih uporabnikov in prispeval k širši uveljavitvi jezikovne norme. Uvedba uradnega postopka bi ne nazadnje lahko v večji meri vplivala na upoštevanje v *Zakonu o javni rabi slovenščine* zahtevanega, torej pravno uzakonjenega, a ne natančno definiranega »knjižnojezikovnega standarda«.

Bibliografija

- Byron, Janet L. 1976. *Selection among Alternatives in Language Standardization: The Case of Albanian*. The Hague: Mouton.
- Čopič, Vesna in Gregor Tomc. 1997. *Kulturna politika v Sloveniji*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Dobrovoljc, Helena. 2004. *Pravopisje na Slovenskem*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Dobrovoljc, Helena. 2010. Hribarjevi jezikovni nazori in njegova razprava o elkanju. Igor Grdina (ur.), *Hribarjev zbornik*, 135–144. Ljubljana: Založba ZRC.
- Dobrovoljc, Helena, Aleksandra Bizjak Končar. 2011. Vprašanja obvestilnosti sodobnega pravopisnega slovarja. *Izzivi sodobnega slovaropisja*. Ur. Marko Jesenšek. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta.
- Dobrovoljc, Helena, Nataša Jakop. 2011. *Sodobni pravopisni priročnik med normo in predpisom*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Gabrič, Aleš. 2009. *Šolanje in znanje na Slovenskem v izzivu 20. stoletja*. Ljubljana: Pedagoški inštitut. <http://www.pei.si/UserFilesUpload/file/zalozba/ZnanstvenaPorocila/11_09_solanje_...>
- Gabrič Aleš, 2011. Slovenska akademija znanosti in umetnosti na političnem prepihu svojega prvega desetletja. *Zgodovinski časopis* 3–4: 438–457.
- Gjurin, Velemir. 1980. Slovenski pravopis 1945. *Slavistična revija* 28: 425–445.
- Haugen, Einar. 1966. *Language conflict and language planning. The case of modern Norwegian*. Cambridge Mass.: Harvard University Press.
- Herrity, Peter. 2003. Konstituiranje slovenskega knjižnega jezika: vloga zgodovine in lingvistike. *Obdobja*, 531–539. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete.
- Hribar, Ivan. 1984. *Moji spomini*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Hymes, Dell. 1967. Models of the interaction of language and social setting. *Journal of Social Issues* 23: 8–38.
- Jernudd, Bjorn H., Jyotindra Das Gupta. 1971. Towards a theory of language planning. *Can language be planned?*, 195–215. Hawai: East-West Center, The University Press.
- Kocjan Barle, Marta. 2002. Slovenski pravopis 2001 med znanostjo in (ne)uporabnostjo. *Nova revija. Forum*, 11–25.
- Kregar, Tone. 2007. *Med Tatrami in Triglavom: primerjave narodnega razvoja Slovencev in Slovakov in njihovi kulturno-politični stiki 1848–1938*. Celje: Zgodovinsko društvo Celje.
- Krek, Simon. 2013. Ali je pilot v letalu? *Pogledi*. 11. 3. 2013. <<http://www.pogledi.si/mnenja/ali-je-pilot-v-letalu>>
- Labov, William. 2006. *Principles of linguistic change*. Malden (USA); Oxford (UK); Carlton (Australia): Blackwell.
- Legiša, Lino. 1947. Več živega jezika. *Novi svet*, 420–425.
- Leith, Dick. 1983. *A Social History of English*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Lenček, Rado. 1984. The Modern Language Question: An Essay in Sociolinguistic Interpretation. *Aspects of the Slavic Language Question*, 297–317. New Haven: Yale Concilium on International and Area Studies.
- Lenček, Rado. 1996. *Izbrane razprave in eseji*. Ljubljana: Slovenska matica.
- Levec, Fran. 1898. Slovenski pravopis. *Ljubljanski zvon*, 276–283.
- Milroy, James, Lesley Milroy 2000. *Authority in Language: Investigating Language Prescription and Standardization*. London in New York: Routledge and Kegan Paul.

- Mønnesland, Svein. 1998. Emerging Literary Standards and Nationalism. The Disintegration of Serbo-Croatian. *Actas do I Simposio Internacional sobre o Bilingüismo*, 1103–1113.
- Nerius, Dieter, 1989. Das Orthographiewörterbuch. *Wörterbücher, Ein internationales Handbuch zur Lexikographie*. Zweiter Teilband. Berlin – New York: Walter de Gruyter. 1297–1304.
- Novačić, Dejan. 2005. Jugoslovanski esperanto. *Mladina* 13. 3. 4. 2005. <<http://www.mladina.si/96764/jugoslovanski-esperanto/>>
- Novi slovenski pravopis*. Kraljevska banska uprava dravske banovine. Ban Natlačen. IV. No. 2380/1. Ljubljana.
- Pogorelec, Breda. 2011. *Zgodovina slovenskega knjižnega jezika*. Jezikoslovni spisi I. Ur. Kozma Ahahčič. Ljubljana: Založba ZRC, 2011.
- Snoj, Marko. 2013. Slovenec rad poseže po pravopisu, ko mu zmanjka orožja. Pogovor s predstojnikom Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Ljubljana: MMC RTV SLO.
- SP1P 1990 = *Slovenski pravopis 1 – Pravila*. Ljubljana: SAZU – Državna založba Slovenije.
- Stabej, Marko. 2010. *V družbi z jezikom*. Ljubljana: Trojina, zavod za uporabno slovenistiko.
- Subačius, Giedrius. 2002. Two Types of Standard Language History in Europe. *Res Balticae* 8: 131–150.
- Štih, Peter, Vasko Simoniti, Peter Vodopivec. 2008. *Slovenska zgodovina: družba – politika – kultura*. Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, Sistory.
- Toporišič, Jože. 2011. *Intervjuji in polemike*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Verovnik, Tina. 2004. Norma knjižne slovenščine med kodifikacijo in jezikovno rabo v obdobju 1950–2001. *Družboslovne razprave* 20.
- Vidali, Ivan. 1947. Več živega jezika. *Novi svet*, 729–733.
- Vidovič Muha, Ada. 1996. Razvojne prvine normativnosti slovenskega knjižnega jezika. *Jezik in čas*, 15–40. Ljubljana: Znanstveni inštitut filozofske fakultete.
- Vidovič Muha, Ada. 2003: Kaj je novega v knjižnem jeziku? – Ob izidu Slovenskega pravopisa. *Slavistična revija*, 117–122.
- Vogl, Ulrike. 2012. Multilingualism in a standard language culture. *Standard Languages and Multilingualism in European History*, 1–40.
- Zakon o slovenski akademiji znanosti in umetnosti v Ljubljani. *Uradni list Ljudske republike Slovenije*. Št. 23/1948.
- Zakon o javni rabi slovenščine. *Uradni list RS*. Št 86/2004.
- Župančič, Oton. 1946. Naš jezik v novi dobi. *Novi svet*, 23–26.

Prispelo aprila 2013, sprejeto maja 2013

Received April 2013, accepted May 2013

Slovenski pravopisi in vprašanje normativnih pristojnosti

Temeljni jezikoslovni/jezikovni priročniki zlasti v manjših jezikovnih skupinah veljajo za družbeno vplivnejša jezikoslovna dela. V prispevku predstavljamo pravopisne priročnike kot temeljna standardizacijska dela na Slovenskem. Slovensko jezikoslovje je pravopisne priročnike opisovalo predvsem v dveh kontekstih: kot del obrambne strategije jezika v večjezikovni oz. večnacionalni politični skupnosti ali kot posrednika pri povečevanju izbranih prestižnih jezikovnih vzorcev.

Pravopisni priročnik velja na Slovenskem za enega najpogosteje rabljenih jezikoslovnih del. Z vidika socialne delitve je pripomoček, s pomočjo katerega govorec lahko poveča svoj družbeni ugled ter izkaže svojo jezikovno izurjenost v družbeno najbolj kanoniziranih jezikovnih vzorcih. Razširjenost uporabe pravopisnega priročnika, ki naj bi reševal pogoste normativne težave jezikovnih uporabnikov nekega jezika, poleg že naštetega zagotovo izhaja tudi iz njegove normativne pristojnosti.

V prispevku predstavljamo slovenske pravopisne priročnike od 19. stoletja, ki so izhajali v različnih državnih skupnostih in različnih statusnih položajih slovenščine ter skušamo orisati vplive teh družb na priročnik. Ugotovljeno je bilo, da je pravopisje kot družbeno najbolj občutljiva jezikoslovna panoga tesno povezano tudi z upravno oblastjo.

Reformo pravopisa v obdobju pred drugo svetovno vojno so npr. l. 1935 izvajali tako strokovnjaki kot tudi državni uradniki, ob konsenzualnem sprejetju novih načel pa so spremembe podprli tudi pristojni državni organi. Uradno je bilo odločeno tudi, da se reforme vpelje v izobraževalni proces prek šolskih učbenikov. S tem je bila pravopisu in njegovim sestavljavcem podeljena večja normativna pristojnost šolam, uradom in vsem, ki javno uporabljajo slovenščino, pa je bilo sporočeno, da je upoštevanje pravopisa obvezno, četudi njegovo nespoštovanje ni bilo nikdar sankcionirano.

Po drugi svetovni vojni pa so izvajanje pravopisne dejavnosti prenesli pod okrilje najvišje znanstvene ustanove v državi: Slovenske akademije znanosti in umetnosti (SAZU). Vendar sta zlasti oba povojna pravopisa reformiranje pravopisnega standarda izvajala pogosto brez izrecne strokovne argumentacije in javnega konsenza, zato je sosledje dogodkov, ki so spremljali zavrnitev posameznih pravopisnih rešitev iz SP 1962, pripeljalo do posega SAZU in (pri spornih pravilih) vnitve h kodifikaciji iz leta 1950. S tem posegom je bila pravopisu odvzeta pomembna avtoriteta, kar je zagotovo prispevalo k padcu družbenega ugleda tega priročnika. Po drugi strani pa je to dejanje prispevalo k večji pripravljenosti družbe za novosti in je odprlo pot tako vsebinskim kot organizacijskim spremembam na področju pravopisja.

Aktualna pravopisna pravila so nastala na osnovi javnega soglasja in strokovne argumentacije obeh glavnih avtorjev v osrednji strokovni reviji (*Slavistična revija*), potrdila jih je SAZU, torej zadnja instanca pri potrjevanju sprejetih jezikoslovnih dogovorov. Tudi zato ker jezikoslovni zakoni nimajo takih možnosti sankcioniranja kršitev jezikovnih dogovorov kot pravni, temveč temeljijo na (samo)disciplini

jezikovnih uporabnikov, pa omenjeni izostanek končne oz. bi rekli širše družbene oz. »politične« verifikacije lahko vpliva na širšo uveljavitev jezikovnih norm in na njihovo upoštevanje teh pri jezikovnih uporabnikih. Slednji bi ob uradni potrditvi oblasti zagotovo vzbudil zaupanje širšega kroga jezikovnih uporabnikov.

Slovenian normative guides and the question of normative competency

Lexicographic reference works are, especially in small language groups, among the most influential works of linguistics. In this article we introduce normative guides that have played a key role in standardization processes in Slovenia. The Slovene linguistic tradition has categorized normative guides using two contextual frames: first, normative guides as a defensive strategy in a multilingual society or multinational political community; second, normative guides as a medium for giving preference to the prestige language patterns.

Normative guides have always been among the most popular linguistic works in the Slovenian speech community. From the perspective of social stratification, normative guides can help users attain higher social status and demonstrate their cultural and linguistic competence through use of high-prestige variants. Additionally, the widespread use of normative guides is closely connected to their authoritative status in Slovenian society.

This article examines Slovene normative guides of the 20th century in an attempt to illustrate how the practice of writing normative guides has been strongly affected by the specific socio-historical factors underpinning the Slovenian language situation. We argue that language standardization is a socially sensitive topic very much connected with the prevailing views/ideology of state administrative authorities.

We have noted that before World War II the implementation of language reforms was the result of a state administered, centrally organized strategy. Reforms were determined by boards made up of language professionals and government officials. The government chose to implement the reforms by incorporating them into educational materials. In this way normative guides and their authors gained the status of authorities on standardization, and it was publicly announced to schools, administrative offices, public bodies and to all others using language in the public arena that normative rules must be taken into consideration – even though non-observance of normative rules was never penalized.

In contrast, after World War II activities connected with the standardization of the Slovene language were under the guidance of the most prominent scientific body of the state, the Slovenian Academy of Sciences and Arts (SAZU). Nevertheless, the first two normative guides published after World War II (1950 and 1962) were used to implement standard reforms without seeking guidance or consensus from either

wider professional linguistic opinion or the public. It was only after a strong negative public reaction to the rules contained in the 1962 normative guide that SAZU formally ruled that the earlier 1950 guidelines remained valid until further reforms had been considered and implemented. The consequences of this intervention were two-fold: first, the normative guide lost its status as the foremost authority on standardization and normative competency, together with the loss of prestige previously attached to normative guides. Second, these events had a strong impact on Slovenian society which, in turn, became more open to novelty. Therefore, new avenues for topical and organizational changes in the field of language standardization were established.

The normative guidelines in use today were codified only after argumentation by the two leading specialists was published in the most prominent Slovene linguistic journal, *Slavistična revija*, and after public consent was obtained. The final step was the confirmation of these normative rules by the Slovenian Academy of Sciences and Arts, the body in charge of the implementation process for language norms. The need for an administrative/academic body to be in charge of the implementation process is very much connected with the fact that language rules cannot be equated with other legal rulings. The breaking of the laws of the state is subject to sanction, but the breaking of language norms does not have such consequences. When dealing with language rules one can only rely on the self-discipline of language users. Therefore, the elimination of wider social or political verification of norms of usage can have a strong impact on their enforcement among users and on users' consideration or ignorance of them. Past experience proves that the acceptance of normative rules codified in a normative guide is, among the general public, very much dependent on official approval by an administrative body.